

UNIVERSITATEA "ALEXANDRU IOAN CUZA"

Facultatea de DREPT

CONDIȚIA JURIDICĂ A SCLAVILOR  
ÎN DREPTUL ROMAN

NUME: **FLOREA**

PRENUME: **ALEXANDRU-SILVIU**

ANUL: **I**

SEMIAN: **B**

GRUPA: **6**

IAȘI

2008

## Cuprins:

Cuprins: .....	2
CAPITOLUL I. Despre persoane .....	3
CAPITOLUL II. Sclavii .....	4
1. Libertatea și sclavia.....	5
2. Cauzele sclaviei .....	6
3. Condiția sclavilor .....	8
3.1. Condiția juridică a sclavilor.....	8
3.2. Condiția de fapt a sclavilor.....	10
4. Eliberarea din sclavie ( <i>manumissio</i> ).....	12
Bibliografie:.....	13

## CAPITOLUL I. Despre persoane

În dreptul contemporan, noțiunea de persoană reprezintă subiectul de drept – participant al raporturilor juridice. Se înțelege prin aceasta că persoanele pot fi purtători de drepturi subiective și obligații civile. Indivizii pot lua parte la raporturile juridice, fie ca subiecte individuale de drept – **persoane fizice**, fie ca subiecte colective de drept – **persoanele juridice**. Conceptele de persoană fizică sau persoană juridică au fost cunoscute de romani, dar care au utilizat o altă terminologie pentru a le defini.

Conceptul de persoană, după unii autori latini, în sensul ei primitiv a fost strâns legată de cea de „mască”. În Antichitate, în spectacolele de teatru, ce se țineau în amfiteatre, actorii purtau pe față o mască ce avea rolul de a amplifica vocea pentru a fi auziți de public (*personare – a răsună*). De aici, prin extrapolare, romanii au considerat că cei ce participă la viața juridică a cetății, joacă și ei un rol, aidoma unor actori pe scena dreptului.<sup>1</sup>

Revenind la ideea anterior menționată, conceptul de persoană fizică și cel de persoană juridică au fost analizate din perspective diferite de către cele două sisteme de drept. Dacă dreptul contemporan atestă că orice ființă umană este o persoană, putând participa la viața juridică, dreptul roman nu recunoaște tuturor membrilor societății calitatea de ființă umană ce poate participa la viața juridică, drept urmare, conform normelor dreptului roman, aceștia trebuiau să aibă capacitate sau personalitate (*caput*).<sup>2</sup>

**Personalitatea** era aptitudinea de a avea drepturi și obligații. Capacitatea era clasificată în două categorii și anume: capacitatea de folosință (juridică sau de drept) și capacitate de exercițiu (sau de fapt).

Capacitatea de folosință o posedau persoanele fizice care cumula trei calități: calitatea de om liber (*status libertatis*), să fie cetățean (*status civitatis*) și să fie șef de familie (*status familiae*). Această din urmă calitate denotă faptul că acea persoană nu

---

<sup>1</sup> Oancea, Dan, „*Drept roman*”, București, Editura Șansa, 1998, p.103;

<sup>2</sup> Molcuț, Emil, „*Drept privat roman*”, București, Ediția Revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, 2005, p.83;

trebuia să se afle sub puterea părintească (*patria potestas*).<sup>3</sup> Puterea părintească era exercitată de către *pater familias* asupra descendenților săi. Aceasta se concretiza prin trei caractere: caracterul exclusiv (*patria potestas* era deținută numai de către *pater familias*), caracterul perpetuu (faptul că puterea părintească era exercitată de către *pater familias* până la moartea acestuia, fiul familiei rămânând persoană *alieni iuris*) și caracterul nelimitat (se definea prin faptul că *pater familias* poate dispune în mod nemijlocit asupra fiului său și a bunurilor sale).<sup>4</sup> Așadar *status familiae* reprezintă o calitate importantă a personalității, având în vedere că cea de-a treia caracteristică a puterii părintești cu privire la persoana lui *filius* nu îl deosebea cu mult de situația sclavului.

Capacitatea de exercițiu aparțineau celor care aveau – pe lângă capacitatea de folosință – discernământul necesar de a aprecia valoarea, însemnătatea și consecința actelor pe care le făceau în viața juridică a societății. Persoanele care datorită vârstei, sexului sau a stării lor mintale etc. nu puteau aprecia însemnătatea faptelor sau a actelor pe care le faceau, fiind considerați ca fiind incapabili și drept urmare erau lipsiți de capacitate de exercițiu.<sup>5</sup>

Numai prin cumularea celor două capacități – de folosință (sau de drept) și de exercițiu (sau de fapt) – un cetățean roman se putea bucura de capacitate deplină de exercițiu, restul oamenilor liberi având o capacitate ceva mai restrânsă. În consecință, doar persoana care era șef de familie<sup>6</sup> dispunea de capacitate completă.

În conformitate cu dreptul roman, personalitatea juridică deplină implica existența celor trei elemente: **libertatea**, **cetățenia** și **familia**; lipsa unuia din elementele menționate micșora sfera competenței juridice a individului, acesta dispunând de o personalitate juridică restrânsă;

## CAPITOLUL II. Sclavii

---

<sup>3</sup> Hanga, Vladimir, „*Drept privat roman*”, Cluj-Napoca, Editura Universitatea din București, 1973, p.97;

<sup>4</sup> Oancea, Dan, *op. cit.*, p.149;

<sup>5</sup> Hanga, Vladimir, *op. cit.*, p.98;

<sup>6</sup> Ideea că doar *pater familias* beneficiază de capacitate juridică deplină, pare a se justifica, dacă ne raportăm la condiția descendenților săi (vezi *supra*) și la calitatea lui de *status familiae*; În pofida faptului că anumiți autori nu au făcut referiri cu privire la acest aspect, considerăm totuși valabilă o astfel ipoteză, existând în acest sens un punct de vedere unitar.

## 1. Libertatea și sclavia

În materia dreptului persoanelor, principala distincție opera în funcție de statutul lor juridic, în sensul că locuitorii Romei puteau fi ori liberi, ori sclavi. Oamenii liberi se împărțeau în *ingenui* – aceștia reprezentând categoria de persoane ce s-au născut liberi, și *liberti* – cei eliberați dintr-o sclavie legală.<sup>7</sup>

Noțiunea de libertate, în dreptul roman, se resfrânge în definiția dată de jurisconsultul Florentinus, care enunță că libertatea este o facultate, o prerogativă naturală a unei persoane, ce-i permite să facă ce dorește, în limitele impuse de lege.

„*Libertas est naturalis facultas ejus quod cuique libet nisi si quid aut vi aut jure prohibetur.*” (Florentinus)

Tot Florentinus definește pentru prima dată noțiunea incidentă instituției sclaviei ca fiind „*servitus est constitutio iuris gentium qua quis domino alieno contra natura subicitur*”, adică „sclavia este o instituție a dreptului ginților în baza căreia este supus unei puteri străine contra naturii”.<sup>8</sup>

Definiția lui Florentinus, legată de noțiunea de sclav, a creat concepții divergente în rândul cercetătorilor dreptului roman, astfel unii consideră firești afirmațiile, ca o consecință a împrejurărilor istorice, pe când adepții teoriei interpolării justiniene consideră că textul jurisconsultului Florentinus nu se încadrează în spiritului epocii.

Veridicitatea definiției este greu de probat, deoarece izvoarele referitoare la instituția sclaviei sunt lacunare și insuficiente, neavând corespondent în dreptul contemporan. În linii mari, opinia bazată pe originalitatea concepției filosofice a lui Florentinus se justifică prin prisma argumentelor istorice concrete și anume: influența benefică a filosofiei grecești și afirmarea tot mai pregnantă a creștinismului. Adepții teoriei interpolării justiniene, însă, nu concepeau acești factori, având în vedere că Florentinus era proprietar de sclavi, iar o astfel de concepție cu privire la sensul noțiunii de libertate (*naturalis facultas*), ar fi de natură să eludeze legitimitatea instituției sclaviei.<sup>9</sup>

---

<sup>7</sup> Gaius, „*Institutiones*”, trad. Popescu N. Aurel, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982. p.69;

<sup>8</sup> Ciucă Valerius M., *Lecții de drept roman*, Vol. I, Iași, Editura Polirom, 1998;

<sup>9</sup> *Ibidem*;

## 2. Cauzele sclaviei

Așa cum s-a mai menționat, nu orice persoană beneficia de *status libertatis*, ci doar acele persoane care s-au născut libere, cazul celor *ingenui* și cazul celor care, deși erau sclavi, au dobândit libertatea după una din modurile de eliberare din sclavie.

O clasificare cu privire la originile sclaviei se poate face în funcție de naștere sau în funcție de evenimentele posterioare nașterii.<sup>10</sup>

I. Raportându-ne la opera lui Justinian, în Cartea întâi a *Institutelor* se desprinde concepția potrivit căreia copiii născuți de o mamă sclavă sunt sclavi. Explicația ar fi că sclava năștea în concubinaj, deoarece o căsătorie între un om liber și un sclav nu era recunoscută de către *jus civile*, și de aceea condiția juridică a copilului o urma pe cea a mamei.

„ *Servi autem aut nascuntur aut finut, nascuntur ex ancillis nostris.* ”<sup>11</sup>

În situația contrară, când copilul provenea dintr-o femeie liberă și un sclav, atunci copilul se năștea liber.<sup>12</sup>

II. Modalitate de intrare în sclavie, legată de un eveniment posterior nașterii, o constituie căderea în prizonierat (*captivitas*).

Până către jumătatea epocii clasice, când a încetat expansiunea romană prin *pax romana*, războiul a constituit sursa principală de procurare a sclavilor. Aceștia ajungeau în proprietatea statului, o parte dintre ei fiind *servi publicus*, iar restul erau vânduți cetățenilor romani.<sup>13</sup>

În anul 80 î. Hr. Cornellius Sulla edictează printr-o lege – *Lex Cornelia de captiviis* – o ficțiune juridică cu scopul de a diminua situația dificilă a cetățenilor romani, care au căzut în prizonierat.<sup>14</sup> În literatura juridică, *fictio legis Corneliae* (ficțiunea lui Cornelius) poartă denumirea de *jus postliminium* sau dreptul de întoarcere. Drept urmare, romanul care a scăpat din prizonierat, întorcându-se la Roma, își recâștiga statutul de om liber (*status libertatis*).

<sup>10</sup> Cocoș, Ștefan, „*Drept roman*”, București, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, 2005;

<sup>11</sup> Justinian, *Institutiones*, 1.3.4 *apud*. Ciucă, Valerius, M., *op. cit.*, p.148;

<sup>12</sup> Sclavul nu are familie, iar legătura sa cu un alt sclav era doar un simplu fapt (*contubernium*) și nu a unei căsătorii adevărate.

<sup>13</sup> Cocoș, Ș., *op. cit.*, p.73;

<sup>14</sup> Ciuca, Valerius, M., *op. cit.*, p.149;

În literatura juridică nu există un punct de vedere unitar, ba chiar o contradicție, referitor la faptul că unii autori consideră că cetățenii romani, care reîntorși la Roma, după ce au scăpat din prizonierat, sunt declarați liberi, „ca și cum n-ar fi fost niciodată sclavi”.<sup>15</sup> Alții resping această idee, astfel acei cetățeni ai Romei redobândesc libertatea, însă „nu pe temeiul [...] că erau socotiți ca nefiind vreodată în sclavie”.<sup>16</sup> Concepțiile sunt diferite, deoarece în categoria autorilor ce susțin prima accepțiune, domină ideea că cetățenii romani, odată scăpați din prizonierat și ajunși la Roma, redobândeau exercițiul drepturile reale și cele de creanță, ca și când n-ar fi fost vreodată sclav. Cealaltă accepțiune, însă, o contrazice pe prima, deoarece dreptul de reîntoarcere (*jus postliminium*) oferă cetățeanului roman scăpat din captivitate și ajuns la Roma, statutul de om liber, cu toate efectele juridice benefice, însă ficțiunea juridică nu ocrotea și posesiunea, care era o stare de fapt, iar nu una de drept. Astfel absența captivului din comunitate, ducea la imposibilitatea restabilirii posesiunii, ceea ce denotă că respectivul individ a pierdut la un moment dat *status libertatis*, devenind – cel mai probabil – sclav.

Totuși, pentru ca  *fictio legis Corneliae* să fie operantă, este necesar ca cetățeanul roman să nu fi capitulat și să nu-și dorească să se întoarcă la dușman.<sup>17</sup>

De altfel, romanul ce a murit în captivitate era considerat că a decedat din momentul intrării sale în prizonierat, tocmai pentru a se eluda dispozițiile referitoare la imposibilitatea unui sclav de a transmite averea sa prin testament.

III. Un alt mod de intrare în sclavie se petrecea atunci când cineva nu respecta anumite condiții impuse de normele dreptului civil.

a) Un creditor își putea vinde debitorul său insolubil trans Tiberium (peste Tibru), deoarece un cetățean roman nu putea deveni sclav în cetatea sa. Odată cu expansiunea romană, vânzarea unui roman în afara cetății devenea o ficțiune juridică.

b) Un alt caz îl constituia cei ce nu se prezentau pentru încorporare în legiunile romane sau la *cens* – recensământ, la chemarea magistratului<sup>18</sup>. Aceeași soartă o aveau și cei care au fost prinși furând, aceștia devenind automat sclavii celui păgubit.

---

<sup>15</sup> *Ibidem*;

<sup>16</sup> Hanga, Vladimir, *op.cit.*, p.103;

<sup>17</sup> Ciucă, Valerius, M. *op. cit.*, p.149;

c) Intra în sclavie un cetățean roman, care își vindea libertatea unui cumpărător de bună-credință, pentru ca mai apoi să-și revendice libertatea printr-un proces<sup>19</sup> - „*Liber homo, maior viginti annis, qui ad pretium participandum esse venundari passus est*”. În consecință, trebuia să existe un pretins stăpân și un închipuit sclav de rea-credință.<sup>20</sup>

d) În epoca clasică, *senatus-consultus* Claudius a stabilit că femeia ce întreținea relații intime cu sclavul altuia și nu le întrerupea după ce a fost somată de trei ori de către stăpânul sclavului, respectiva femeie își pierde libertatea, devenind sclava acestuia.<sup>21</sup>

### 3. Condiția sclavilor

#### 3.1. Condiția juridică a sclavilor

În epoca cea mai veche a statului roman, numărul sclavilor nu era mare, deoarece nevoile societății erau reduse. Astfel ei duceau o viață patriarhală, în sensul că soarta lor nu era cea a unei ființe inferioare (aidoma animalelor), ci erau tratați ca un om de-al casei (*familiaris, famulus*).<sup>22</sup> Odată cu înțetirea războaielor, numărul sclavilor a crescut considerabil. Dezvoltarea neîntrerupă a producției bazată pe munca servilă necesita o concentrare mai mare de sclavi, iar societatea sclavagistă devenea „baza întregii productivități”.<sup>23</sup> Așadar, sclavia a cunoscut forma de exploatare cea mai crudă, stăpânul având drept de viață și de moarte asupra sclavului său.

Pentru o analiză sistematică a statutului juridic al sclavilor, vom studia condiția juridică a acestora în raport cu alți sclavi, cu terții, și, mai cu seamă, cu stăpânii lor și cu autoritățile romane.

În raport cu stăpânii, sclavii erau considerați ca fiind niște lucruri sau mai bine zis niște instrumente grăitoare (*instrumentum vocale*), asupra cărora stăpânul avea drept de viață și de moarte (*jus vitae necisque*), drept urmare sclavul nu avea *caput*. Chiar Gaius, în definiția ce o dă despre lucrurile corporale, menționează sclavii la un loc cu animalele

---

<sup>18</sup> Cocoș, Ștefan, *op. cit.*, p.74;

<sup>19</sup> *A se vedea* Valerius M. Ciucă, *op. cit.*, p.150;

<sup>20</sup> Anghel, Ion, M., „*Drept roman (manual)*”, Ediția a III-a Revăzută și adăugită, București, Editura Lumina Lex, 2001, p.44;

<sup>21</sup> Molcuț, Emil, *op. cit.*, p.85;

<sup>22</sup> Stoicescu, C., *Curs elementar de drept roman*, Ediția a II-a, București, Editura Națională Jean Ionescu & Co., p.62;

<sup>23</sup> Hanga, Vladimir, *op. cit.*, p.99;



sau bucățile de pământ. Prin *dominica potestas*, ce desemna puterea nemijlocită a stăpânului asupra bunurilor sale, își putea vinde, închiria sau ucide sclavii.<sup>24</sup>

Amintim că dreptul de viață și de moarte a fost interzis în sec. II d. Hr., sub domnia lui Antonius Pius. Tot el interzicea dreptul de coerciție nelimitat, dându-i sclavului posibilitatea de a denunța cruzimile și pedepsele aplicate de stăpânii lor. Totuși rămâne în vigoare o serie de drepturi ale stăpânilor în raport cu sclavii lor, cum ar fi *jus utendi ac fruendi* (dreptul de folosință completă asupra forței de muncă a sclavilor), precum posibilitatea de a abandona sclavul delicvent în favoarea victimei delictului respectiv (*jus noxae deditiois*) sau dreptul de a înstrăina copilul născut de o sclavă, despărțindu-l separat de părinți.<sup>25</sup>

Lipsiți de *status civitates*, sclavii nu puteau avea relații juridice între ei, fiind privați de dreptul de a încheia acte juridice. Mai mult, sclavul nu avea familie, deoarece neavând *jus nuptiae*, nu puteau să se căsătorească. Asta însemna că legătura sclavului cu o sclavă era doar un simplu fapt denumit *contubernium*. Totuși se recunoștea o relație de rudenie între sclavi (*cognatio servilis*), însă fără consecințe pe plan juridic, întrucât nu exista un *pater familias* ca în cazul familiilor legitime.<sup>26</sup>

Pe parcursul evoluției istorice, rigorile principiilor ce cărmuiau normele instituției sclaviei, nu au întunecat întru atât de mult mintea jurisconsulților, încât aceștia să nu poată observa particularitățile radicale dintre un sclav și un animal, și anume faptul că sclavii erau totuși ființe umane.<sup>27</sup> Sclavul, fiind înzestrat cu aptitudini omenești, era întrebuințat ca un instrument de achiziție: tot ceea ce dobânda acesta aparținea lui stăpânului. Dacă ne referim la faptul că sclavii nu aveau capacitate juridică, pe cale de consecință, aceștia nu aveau acces la viața juridică. Însă, conform principiului dreptului roman din perioada veche, ce afirma că sclavii pot face mai bună situația stăpânului, însă nu o poate face mai rea, permite sclavului să încheie acte juridice cu un terț, împrumutând capacitatea juridică a stăpânului. Acest principiu era în concordanță cu spiritul juridic al epocii, datorită formalismului și a existenței actelor juridice unilaterale.

---

<sup>24</sup> Stoicescu, C., *Curs elementar de drept roman*, Ediția a II-a, București, Editura Națională Jean Ionescu, 1927, p.61;

<sup>25</sup> Ciucă, Valerius, M., *op. cit.*, p.152;

<sup>26</sup> *Ibidem*;

<sup>27</sup> Stoicescu, C., *op. cit.*, p.61;

Perioada clasică, fiind caracterizată prin politica de expansiune a Romei, a înrăutățit situația sclavilor, datorită numărului mare de captivi de război, ce au căzut în sclavie.<sup>28</sup> Acest fenomen a accelerat ritmul și intensitatea vieții economice, ce s-a reflectat și în viața juridică a societății. Din această cauză multe dintre principiile ritualiste au fost înlăturate, apărând instrumente juridice noi – ca de exemplu contractele sinalagmatice, adaptate perioadei. Din acest motiv, vechiul principiu a fost înlăturat, deoarece contractele bilaterale impunea ca părțile să joace atât rolul de creditor, cât și cel de debitor.

În această situație, capacitatea juridică a sclavului se extinde, deoarece contractele încheiate de acesta se îndreptau asupra stăpânului. În acest caz stăpânul putea fi obligat, prin sclav, față de terțul contractant. În cazul unui delict, stăpânul sclavului nu putea fi obligat să acopere prejudiciul, decât prin predarea sclavului delicvent.<sup>29</sup>

Observăm că, deși s-a afirmat un progres din perspectiva condiției juridice, totuși condiția lor socială s-a deteriorat din ce în ce mai mult, în sensul că sclavii, în epoca imperialistă, erau supuși torturii, determinând chiar intervenția legiuitorului pentru a le acorda o anumită protecție.

Raporturile cu autoritățile romane erau considerate ca fiind inexistente, deoarece sclavii nu aveau *caput*. Totuși existau anumite situații când sclavii încheiau acte juridice, altele decât obligațiile naturale<sup>30</sup>, și anume actele de răscumpărare din sclavie și pactele de eliberare din sclavie. Aici sclavul avea dreptul de a introduce o anchetă administrativă împotriva redemptorului (cel care îl răscumpără din sclavie) sau stăpânului.<sup>31</sup> Deasemenea acesta se putea adresa autorităților în cazul în care acesta era maltratat.

### 3.2. Condiția de fapt a sclavilor

Este lesne de înțeles, așa cum de regulă se întâmplă, că între starea de drept (ceea ce trebuie să fie) și starea de fapt (ceea ce este) există diferențe notabile. Prin extinderea

---

<sup>28</sup> Cocoș, Ștefan, *op. cit.*, p.75;

<sup>29</sup> Cătuneanu, I., C., *Curs elementar de drept roman*, Ediția a III-a, Cluj-București, Editura „Cartea Românească”, 1927, p.128;

<sup>30</sup> Aveau vocația de a recunoaște o anumită personalitate juridică limitată a sclavilor, în virtutea căreia actele juridice încheiate de un sclav față de un terț sau față de stăpân erau valabile. Sancținea nerespectării acestei obligații purta denumirea de *soluti redemptio* (obligația, odată plătită, nu mai putea fi restituită).

<sup>31</sup> Ciucă, Valerius, M., *op. cit.*, p.153;

acestei concepții asupra statutului juridic și statutului *de facto* al sclavilor, se observă că acestea s-au manifestat diferit pe parcursul celor trei perioade romane.

Starea juridică a cunoscut un progres, pe parcursul evoluției istorice<sup>32</sup>, pe când starea de fapt a fost radical înrăutățită în perioada clasică a Romei, prin torturile la care au fost supuși sclavii.

Deși concepția faptului că sclavii erau considerați unelte grăitoare, iar stăpânul avea drept de viață și de moarte aspră acestora, în acea epocă incipientă, numărul sclavilor era redus, revenind câte un sclav, maxim doi, pentru o familie. Mai mult, cei ce deveneau sclavi, nu erau alții decât latini, învinși în luptele dintre cetăți, deci erau de același neam cu stăpânii lor.<sup>33</sup>

Odată cu începerea războaielor punice, statutul *de facto* al sclavilor se modifică fundamental. Roma devenea un stat imperialist, cu un teritoriu vast, teritoriu ce trebuia administrat și apărat. Observăm că mentalitatea cetățenilor vechiului stat roman s-a schimbat, iar spiritul familist, lucrativ a fost înlocuit cu spiritul războinic, militarist. Cucerirea popoarelor barbare, au făcut să cadă în robie un număr impresionant de oameni, care aveau un statut social și o cultură diferită de cea a stăpânului roman, și din acest punct de vedere concepția asupra sclavului s-a schimbat. Aceștia erau priviți ca o ființă inferioară, iar stăpânii lor au început să-i trateze cu asprime.<sup>34</sup> În timpul Imperiului, soarta sclavilor s-a înrăutățit într-atât, încât a fost necesară intervenția legiuitorului pentru a li se asigura, cât de cât, o anumită protecție. S-a edictat, în acest sens, o primă lege - *Lex Iunia Petronia* – care interzicea stăpânului să-și oblige sclavii să lupte în arenă cu fiarele sălbatice, fără încuviințarea magistratului. Astfel, Antonius Pius a urmărit ca prin acest edict, să sancționeze două aspecte: pedepsirea ca omucid pe stăpânul care a ucis un sclav fără motiv și posibilitatea magistratilor să silească pe stăpânul care era prea crud cu sclavii săi să-și vândă acei sclavi pe care-i maltrata.<sup>35</sup>

---

<sup>32</sup> Așa cum am menționat anterior, sclavului i s-a recunoscut o anumită capacitate juridică, pentru a înlesni tranzacțiile comerciale. Principul ce a cărmuit întreaga epocă veche a Romei – sclavul putea să-și mărească averea stăpânului, nici într-un caz să o micșoreze, a fost înlăturat, în perioada Romei imperialiste, datorită abandonării vechilor formalisme și a apariției contractelor bilaterale.

<sup>33</sup> *Idem*, p.153;

<sup>34</sup> Stoicescu, C., *op. cit.*, p.62;

<sup>35</sup> Anghel, Ion, M., *op. cit.*, p.46;

O altă lege, dată de Claudiu, sancționa părăsirea sclavului bătrân sau bolnav cu pierderea dreptului de proprietate, sclavul devenind un latin iunian.<sup>36</sup> Deasemenea, tot o lege menită să-i protejeze pe sclavi, edictată de Domitian și Hadrian, interzicea castrarea sclavilor. Sancțiunea nerespectării textului legal era destul de aspră pentru stăpânii de sclavi ce nu respectau dispozițiile actului normativ, dispunând confiscarea unei jumătăți de avere (în timpul lui Hadrian) sau a întregii averi (Hadrian).<sup>37</sup> Seria edictelor, care atenuau starea de fapt a sclavilor, au continuat să apară pe parcursul istoriei Romei, dovadă fiind edictul împăratului Constantin I (306 -337), apărut în perioada post-clasică, care sancționa cu pierderea dreptului de proprietate asupra sclavilor nou-născuți abandonati.<sup>38</sup> Așa cum s-a precizat anterior, observația referitoare la diferențele dintre starea de drept și starea de fapt, tinde a deveni un principiu, deoarece se aplică unei sfere largi de situații. Din acest punct de vedere, rezultatele n-au fost cele preconizate, iar aceste măsuri de protecție a sclavilor au fost consfințite de lege, cu scopul de a nu diminua forța de muncă a sclavului.

#### 4. Eliberarea din sclavie (*manumissio*)

Manumissio reprezenta un act, dependent sau independent de voința stăpânului, prin care un sclav ieșea de sub *patria potestas*, transformându-l într-un om liber, dar asupra căruia apăseau unele îndatoriri față de fostul său stăpân. În funcție de prezența voinței stăpânului, distingem între eliberarea grație dispoziției legii și eliberarea conform voinței stăpânului.

În prima clasificare se disting trei moduri de eliberare din sclavie<sup>39</sup>:

Eliberarea sclavului conform normelor *jus postliminium*;

Sclavii abandonati, datorită handicapului fizic sau a stării precare de sănătate, își dobândeau libertatea;

Independent de voința stăpânilor, erau eliberați sclavii care, timp de 30 de ani, au fost cunoscuți ca fiind oameni liberi sau cei înrolați în armată;

<sup>36</sup> Tomulescu, Constantin, Ștefan, *op.cit.*, p.124;

<sup>37</sup> Ciucă, Valerius, M., *op. cit.*, p.154;

<sup>38</sup> Hanga, Vladimir, *op.cit.*, p.102;

<sup>39</sup> Ciucă, Valeriu, M., *op. cit.*, p.158;

În a doua categorie sunt decelabile trei moduri de eliberare din sclavie<sup>40</sup>:

Procesul fictiv (vindicta): acest procedeu se realiza printr-un proces fictiv ce consta în intervenția unei terțe persoane (adsertor libertatis) care, pleda pentru eliberarea sclavului. Făcând această declarație, terțul lovea cu un băț (vidicta sau festuca) pe sclav, în fața magistratului. Acesta din urmă lua act de spusele terțului și de pasivitatea stăpânului, urmând să declare eliberarea sclavului.

Recensământul (censu): această metodă constituie prima modalitate formală de dezrobire, ce consta în înscrierea sclavului, de către stăpânului său, pe listele censului. Prezența numelui pe acele liste atesta practic starea de libertate.

Testamentul (testamento): stăpânul sclavului putea să-și dezrobească sclavul prin testamentul său (modalitate directă) sau însărcinând pe moștenitor să-l dezrobească;

Trebuie amintit că împăratul August a dat două legi menite să îngreșească posibilitatea stăpânilor să-și elibereze sclavii. Prima lege a fost Fufia Caninia care limita numărul sclavilor care puteau fi eliberați prin testament de stăpân. Aceasta a fost abrogat în timpul lui Iustinian.

A doua lege – Aelia Sentia – interzicea stăpânilor să-și dezrobească stăpânii fără îndeplinirea anumitor condiții privind vârsta eliberatorului și a eliberatului.<sup>41</sup>

#### Bibliografie:

Anghel, Ion, M., „*Drept roman (manual)*”, Ediția a III-a Revăzută și adăugită , București, Editura Lumina Lex, 2001;

Cătuneanu, I.,C., *Curs elementar de drept roman*, Ediția a III-a, Cluj-București, Editura „Cartea Românească”, 1927;

Ciucă Valerius M. , *Lecții de drept roman* , Vol. I, Iași, Editura Polirom, 1998;

---

<sup>40</sup> *Ibidem*;

<sup>41</sup> Hanga, Vladimir, *op. cit.*, p.107;

Cocoș, Ștefan, „*Drept roman*”, București, Ediția a III-a , Editura Universul Juridic, 2005;

Gaius, “*Institutiones*”, trad. Popescu N. Aurel, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982;

Hanga, Vladimir, “*Drept privat roman*”, Cluj-Napoca, Editura Universitatea din București, 1973;

Molcuț, Emil, “*Drept privat roman*”, Bucurști, Ediția Revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, 2005;

Oancea, Dan, “*Drept roman*”, București, Editura Șansa, 1998;

Stoicescu, C, *Curs elementar de drept roman*, Ediția a II-a, București, Editura Națională Jean Ionescu, 1927;

Tomulescu, Constantin, Ștefan, *Drept privat roman*, București, Editura Universitatea din București, 1973;